

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Paul Riesinger : Satsningar på höstoljevaxter görs på hösten. Landsbygdens folk nr 27–28 /6.7.2018, s. 15.

Satsningar på höstoljeväxter görs på hösten

Den avkastning som höstoljeväxter kommer att ge följande år avgörs i stor utsträckning året innan. En viktig roll spelar val av art och sort, etableringstidpunkt, tillgång till växtnäring samt växtskyddsåtgärder.

Rybs eller raps?

Höstoljeväxter har en sämre vinterhärdighet än höstråg, höstvetete eller rågvete. Höstrybs är i flera avseenden mera odlingsssäker än höstraps. Under vinterhalvåret ligger rybsens tillväxtpunkt lägre, vilket ger ett bättre skydd mot köld och framförallt uttorkning. Vidare har höstrybs en snabbare vårutveckling och angrips därför i mindre utsträckning av rapsbaggar. Slutligen mognar de för tillfället odlade höstrybssorterna 12-15 dagar tidigare än höstraps-sorterna.

Höstraps anses ha en högre avkastningspotential. Enligt lantbrukskalendern (2018) ger dock höstrybssorterna Largo och Legato (linjesorter) tre respektive fem procent högre fröskörd än höstrapsen Vectra (hybrid). Höstraps-sorterna Pioneer Maximus och Thure (halvdvärghybrider) däremot ger 20 respektive 28 procent högre avkastning än Vectra. Dvärghybrider utmärker sig jämfört med traditionella hybrider genom en tjockare rothals, en lägre tillväxtpunkt och en längre vintervila.

Små frön bäddas ner omsorgsfullt

Höstrybs etableras med dubbelt fler plantor än höstraps (förra veckans LF). Ju mindre ett frö är, desto klenare är dess förråd av den energi som hjälper grodden att nå markytan. Rybs- och rapsfrön skall därför helst inte sås djupare än 2-3 cm, i en finbrukad såbädd och på en fuktig såbotten. Direktsådd eller reducerad bearbetning medger en snabb etablering och sparar markvatten. Därtill hålls kostnaderna låga. Grund bearbetning har dock enligt rikssvenska undersökningar vissa år gett 50 procent lägre skörd på grund av dålig struktur som begränsat rotutvecklingen.

Djup luckring säkrare

Sådd i anslutning till eller i samband med djup luckring ger en säkrare etablering, särskilt om hösten och/ eller vintern blir blöta. Detta förutsätter dock att kultivatoren eller alvluckraren verkligen luckrar åtminstone på hela matjordslagrets djup, samt att dräneringen fungerar. Plogen försvarar sin plats då det gäller bränsle- och tidsåtgång per volym luckrad jord. Förutom att skapa förutsättningar för en god rotutveckling och en snabb vatteninfiltration myllar plogen växtrester och har därtill effekt mot ogräs, spillsäd och sniglar. Plöjer man dock upp torr jord, så skall man kunna räkna med en ordentlig rotblöta innan man vågar så höstoljeväxter.

Höstoljeväxter etableras då de flesta spannmålsslagen och -sorterna ännu står otröskade, för att inte tala om trindsäd och oljeväxter. Mest elegant skulle det vara att så in höstoljeväxter i stråsåd, antingen i samband med vårsådd, vid ogräsharvning i brodden eller med en centrifugalspridare i ett mognande bestånd. Framgångar har rapporterats från Österbotten och Nyland, med höstrybs- respektive höstraps-skördar på 2.500 kilo frön per hektar. I vissa fall har dock den insådda höstoljeväxten vuxit igenom vårsäden, vilket har minskat spannmåls-skörden och försvårat tröskningen. Ett höstoljeväxtbestånd som bildat skott redan under etableringsåret och som klipps ner i samband med tröskningen av spannmålsgrödan kan inte längre bilda skörd följande år.

Skild etablering av höstoljeväxter kräver en förfrukt som medger ett tillräckligt stort tidsfönster. Detta gäller i synnerhet vid en mera omfattande jordbearbetning. Förfrukter som

kan brytas i god tid är träda, vall (foder, fröodling, grüngödsling) eller spannmål och/eller trindsäd som odlas för ensilering (helsäd eller våtkonservering av kärn- och fröskörden). Andra lämpliga förfrukter kan vara tidig höstråg, höstkorn, tidigt vårkorn eller tidig potatis. Höstsäd lämnar i regel en bättre markstruktur efter sig än vårsäd.

Växtnäringsförsörjning

Höstoljeväxter skall gödslas ordentligt på hösten, både för att kunna samla tillräckligt med energi inför övervintringen och för att kunna bilda en hög avkastningspotential inför följande växtsäsong. Kväve, fosfor, kalium, svavel och mangan är av särskild betydelse för grödans övervintring och avkastningskapacitet. För varje fem kilo kväve skall ett kilo svavel finnas tillgängligt för grödan. Bor behövs för frösättningen. Den allmänna utgångspunkten vid gödslingsberäkningen är den förväntade avkastningen, markförrådet och eventuella förfruktseffekter.

Grödan kan redan under hösten tillgodogöra sig kväve från organiska gödselmedel, förutsatt att dessa har en relativ låg kolhalt (till exempel flytgödsel). Gödselmedel där kvoten mellan kol och kväve är hög, såsom djupströgödsel och hästgödsel, bör däremot användas som förrådgödselmedel och kompletteras med lättillgängligt kväve. Miljöersättningsystemet begränsar kvävegivan på mullfattig och mullhaltig mineraljord vid en basskördenivå på 1.750 kilo frön till 50 kilo per hektar på hösten samt 110 kilo per hektar på våren. Om den förväntade skörden är högre kan man på våren/försommaren tillföra ytterligare kväve, som mest 40 kilo per hektar.

Växtskydd

Växtskyddsåtgärder krävs i direkt anslutning till sådden. Konkurrens av ogräs och spillsäd måste undvikas (förra veckans LF). Ett annat omedelbart hot utgörs av sniglar. Sniglar trivs generellt vid fuktig väderlek, då det finns skörderester i ytan och då de under dagen kan söka skydd under jordkokor. Kokbildning kan undvikas genom bearbetning vid lämplig fukthalt, harvning och vältning.

Sniglar uppföras i flerårig vall, särskilt under fuktiga år samt då grödan lämnas avslagen på fältet (grüngödsling). Vallbrott borde därför stubbearbetas och plöjas med förplog. Därefter borde jorden ligga svart i mer än två veckor före sådd. Sniglar bekämpas också vid ekologisk odling med hjälp av järnsulfat. Ifall sniglarna invaderar fältet utifrån kan det räcka med att snigelkorn sprids längs med kanterna.

Paul Riesinger

Skribenten är Agronomie- och forstdoktor och arbetar som lektor i växtodling vid Skuffis/Yrkeshögskolan Novia i Raseborg. Arbetet med denna artikel har utförts inom projektet Bondenyttan, som finansieras av Svenska småbruk och egnahem samt YH Novia.